

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/Volume 9 Sayı/Issue 23 Aralık/December 2020 s. 45-58.
DOI:http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut353
Mainz-Almanya/Germany

Araştırma Makalesi/ Research Article

Atasözlerimizde Ekonomi ile Toplumsal Davranışlar ¹

Social Behavior with Economy In Our Proposals

Öz

Nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmış olan atasözleri milletlerin olay ve kavramlar karşısındaki toplumsal davranışlarını yansıtan birer ayna görevindedir. Bu çalışmada atasözlerimiz ekonomi konusu bakımından incelenmiş ve öngörülen toplumsal davranışlar belirli başlıklar altında sıralanmıştır. Araştırmanın verileri, Ömer Asım Aksoy tarafından derlenen Atasözleri Sözlüğü'nden elde edilmiş ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. İncelenen atasözlerinde ekonomi kavramına yönelik on beş temaya ulaşılmıştır. Bu temalar altında sıralanan konular ile toplumsal davranış telkin eden atasözlerinin frekansları şöyledir: 1. Çalışma Hayatı (f=9/23), 2. Zenginlik (f=13/30), 3. Yoksulluk (f=9/22), 4. İş Uzmanlığı (f=1/4), 5. Çalışma Güvencesi (f=2/2), 6. Borç Alıp Verme (f=5/20), 7. Harcamalar (f=7/26), 8. Emek (f=7/18), 9. Ticaret (f=6/10), 10. İş Performansı (f=1/3), 11. İşveren (f=2/3), 12. Kalitenin Önemi (f=4/11), 13. İş Ortaklığı (f=1/3), 14. Para ve İnsan İlişkileri (f=4/9), 15. Paradan Daha Değerli Unsurlar (f=2/5). Bu bulgulardan hareketle hem konu hem de atasözü sayısı bakımından üzerinde en çok durulan konu zenginliktir. Atasözlerinde en az geçen konu/lar ise iş uzmanlığı, çalışma güvencesi, iş performansı, iş ortaklığı, işveren ve paradan daha değerli unsurlardır. Sonuç olarak atasözleri ekonomi ile ilgili bilgileri yaşanmışlıklar üzerinden anlatan etkileyici dil unsurlarıdır. Varlık veya yokluk içinde olan insanları anlayabilme, iş hayatının önemini kavrama, iyi bir birikim için nelere dikkat edilmesi gibi daha pek çok konuda atasözlerinin rehberliğinden yararlanmak mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Atasözleri, ekonomi ile ilgili atasözleri, toplumsal davranışlar.

Abstract

The proverbs, which have been passed down from generation to generation and have survived to the present day, act as mirrors that reflect the social behavior of nations against events and concepts. In this study, our proverbs were examined in terms of economy and the predicted social behaviors are listed under certain headings. The data of the research was obtained from the Proverbs Dictionary compiled by Ömer Asım Aksoy and analyzed by content analysis. In the proverbs examined, fifteen themes related to the concept of economy were reached. The frequencies of the

Yıldız YENEN AVCI*

Milli Eğitim Bakanlığı

Sorumlu Yazar/ Corresponding Author

* Dr. Öğretmen
Milli Eğitim Bakanlığı, Aydın-Türkiye.
Elmek: y_yenen@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-8697-5375

Makale Geçmiş/ Article History

Geliş Tarihi: 19.06.2020
Kabul Tarihi: 02.09.2020
E-yayın Tarihi: 15.12.2020

¹ Bu çalışma, 13-15 Şubat 2020 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşen 1. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Davranış Temelli Araştırmalar Sempozyumu'nda sunulmuştur. / This study was presented at the 1st International Symposium on Behavior Based Research in Social Sciences, held in Istanbul between 13-15 February 2020.

proverbs that instigate social behavior with the topics listed under these themes are as follows: 1. Work Life (f = 9/23), 2. Wealth (f = 13/30), 3. Poverty (f = 9/22), 4. Job Expertise (f = 1/4), 5. Work Assurance (f = 2/2), 6. Borrowing and Lending (f = 5/20), 7. Expenditures (f = 7/26), 8. Labor (f = 7/18), 9. Trade (f = 6/10), 10. Business Performance (f = 1/3), 11. Employer (f = 2/3), 12. Importance of Quality (f = 4 / 11), 13. Business Partnership (f = 1/3), 14. Money and Human Relations (f = 4/9), 15. Elements More Valuable than (f = 2/5).

As a result, proverbs are impressive language elements that convey information about the economy through experiences. It is possible to benefit from the guidance of proverbs in many subjects such as understanding people who are in wealth or poverty, understanding the importance of business life and what to look out for in a good accumulation.

Keywords: Proverbs, proverbs about economy, social behavior.

Giriş

Türkçe Sözlük'te "insanların yaşayabilmek için üretme ve ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu eylemlerden doğan ilişkilerin tümü, iktisat" (1998: 399) olarak geçen ekonomi sözcüğü, kimi iktisatçılara göre serveti, kimilerine göre tüketim ve üretim etkinliklerini nasıl düzenlendiğini, kimilerine göre ise para kullanarak veya kullanılmadan insanlar arasında değişim işlemlerine neden olan faaliyetleri inceleyen bir bilimdir. Ekonomi diğer bilimlerle de etkileşim halindedir. Örneğin tarih incelemelerinden yararlanır. Amerika'nın keşfinden sonra İspanya ve Avrupa'da fiyatların yükselmesi bir rastlantı olarak düşünülmemelidir. Ayrıca iktidarda bulunan insanların yine iktisatçıların ya da siyasi yazarların düşüncelerinden yararlandığı bilinmektedir (Demirgil, 1974: 352).

İnsan varlığının güvence altına alınmasını sağlayan ekonomik faaliyetleri sosyal açıdan inceleyen ekonomi sosyolojisi de bu kavram alanına girmektedir. Ekonomi böylelikle toplumsal yaşamın ekonomik olan ve olmayan yönleri arasındaki ilişkileri konu edindiğinden toplumsal ilişkileri bir bütün olarak kapsayan sosyoloji ile örtüşmektedir (Erkan, 2011: 4-5). İnsanı merkeze alan ekonominin yalnızca sosyoloji, siyaset ve tarihle değil; aynı zaman da ahlak ile de ilişkisi bulunmaktadır. Tabakoğlu'na göre (2000: 21) tutumlu ve dengeli olmak anlamına gelen ekonomi sözcüğü ahlak, hukuk ve tarih kitaplarında ele alınmıştır:

İktisat ve ekonomi kelimeleri tutumlu olmak, dengeli olmak gibi anlamlar taşırlar. Bugün iktisat ilmi çerçevesinde ele alınan konular geçmişte hem doğuda hem de batıda daha çok ahlak, hukuk ve tarih kitaplarında ele alınmıştır. Özellikle ahlak ilmi günümüz iktisat ilminin kaynağı olarak görünmektedir. Zira ekonomi tabiri Yunan düşüncesinde ahlak ilminin alt bölümleri olan ethique (ahlak düşüncesi, insanın kendisini yönetmesi), économie (ev yönetimi) ve politique (kent yönetimi) kavramlarından ikincisini oluşturmaktadır. Geleneksel düşüncede bu yaklaşım oldukça önemliydi (Tabakoğlu, 2000: 21).

İnsanların yaşamlarını devam ettirmesini sağlayan ekonomi bilimi neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Yeryüzünde insanların yaşadığı coğrafi çevrenin şartlarına bağlı olarak başlıca üç kaynağı -orman, hayvan yetiştirme, tarım imkânları- değerlendirerek hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Orman kavimleri avcılık ve devşirmecilikle, tarımla uğraşanlar çiftçilikle, bozkırdakiler ile besicilikle uğraşarak bir iktisadi kültür oluşturmuşlardır (Kafesoğlu, 2010: 205).

Çin resmi kaynaklarından sağlanan belgelere dayanarak Türk tarihinin M.Ö. 11. Yüzyıla kadar götürüldüğü, Asya Hunları adı ile ilk devletlerini kurdukları, bozkırlı ve hareketli bir yaşam tarzını benimsemelerinden dolayı farklı coğrafyalarda birçok devlet kurdukları, Türklerin askeri başarıları ve teşkilatlanmalarıyla dikkat çektiği görülmektedir (Çiçek, 2018: 233-247). Coğrafyanın önemli bir bölümünü bozkır, çöller ve dağların çevrelediği Orta Asya'da Türkler için 'göçebe hayvancılık' bütün çağlarda temel üretim tarzı olarak devam etmiştir. Fakat göçebe kabilelerin otlak mücadeleleri ve aşiret hayatının gerekleri kadar Irmak havzalarında zirai hayat ile Uzakdoğu-Ön Asya yolları üzerinde ticaret de güçlü bir iktisadi sistem oluşturuyordu. İktisadi hayat hangi istikamette gelişirse ilgili zümrelerde bir güçlenme görülmüştür (Tabakoğlu, 2000: 53).

Eski Türklerde hayvancılık ve tarımın yanı sıra sanayi ve ticaretin de önemli bir faktör olduğunu belirten Mandaloğlu'na göre (2013: 146-148) bu durum ekonomik anlamda maliyenin ve maliye ile ilgili kavramların oluşmasını sağlamıştır. Eski Türklerde sanayi gelişmiştir. Bunun nedenleri ise Türklerin maden ve maden sanayisini geliştirmeleri, komşularıyla geliştirdiği ilişkiler, konargöçer olmalarından dolayı konaklama istekleri, kendir, pamuk gibi sanayi bitkilerini yetiştirmeleri ile demirin varlığıdır. Silah yapımından, tarım ve hayvancılığa, ticaretten sanayiye kadar geniş bir yelpazede kullanılan demir Türklerin ekonomileri geliştiren önemli bir araçtır. Çin'den Akdeniz'e kadar uzanan İpek Yolu ve canlı hayvan ile hayvan ürünlerinin alım satımının yapıldığı Kürk Yolu üzerinde, sınır boylarında gerçekleşen ticaret de Türklerin ekonomik hayatını canlandırmıştır.

Ticaretin belirli yerlerde odaklanmasıyla pazar anlayışı ortaya çıkmış, serbest ticaret pazarlarının kurulması, devletlerarası ilişkileri geliştirmiş, siyasi antlaşmalarla ticari ilişkiler güvence altına alınmıştır. Eski Türklerin ticaretini yaptıkları ürünler arasında arpa, buğday vb. gibi tarım ürünleri de bulunmaktadır. Türkler, hem kendi tarım ürünlerini yetiştirmişler, hem de zamandan ve maliyetten tasarruf etmek için satın alma yöntemini tercih etmişlerdir. At, koyun, sığır, sincap, sansar gibi canlı hayvanların da ticareti yapılmış, ticarete takas usulünü kullanmışlardır. Madencilik gelişmesi, ticaretin yaygınlaşması ve gelişmesi, komşu devletlerdeki paranın varlığı Türklerin para basmalarını sağlamıştır. Arkeolojik kazılar altın, gümüş gibi madeni paranın yanında kâğıt para da kullandığını göstermektedir. Eski Türklerde askerlikten sonra maliye gelmektedir. Hazinesinin en önemli gelir kaynağını ticaret yollarından alınan vergiler ve haraclar oluşturmaktadır. Eski Türkler, vergi toplama işini belirli bir düzen içinde yürütmek amacıyla memurlar görevlendirilmişlerdir. Vergi memurları, hem hazinenin gelir kaynaklarını hem de devletin teşkilat yapısını geliştirmişlerdir.

Abbasiler zamanında Müslümanlığı küme küme kabul eden Türk kabileleri, anneleri Türk olan Halife Memun ve Mutasım zamanında nüfuzlarını artırarak orduda kıymetli unsur durumuna gelirler. Yaradılışlarında devlet kurmak ve idare etmek gibi özelliklere sahip olan Türkler İslamiyet'i benimsedikten sonra Orta Asya'da, İran, Anadolu ve Mısır'da müstakil devletler kurar; doğu ile batı ülkeleri arasındaki ulaşım ve ticarete etkin roller üstlenirler (Trak, 1973: 148-151).

Uzunçarşılı'ya göre 14 ve 15. yüzyıllarda Anadolu beyliklerinde toprak ve halk idaresi Osmanlı devletinin teşkilatına benzemektedir. Anadolu beyleri de arazi idaresini tıpkı Selçuklular gibi iktâ yani tımar ve has ile mülk ve vakıf şeklinde uygulamışlardır. Bu devirde köylü ile şehirliler arasında biraz farklılıklar bulunmaktadır. Şehirliler şehir ve

kasabada mülk sahibi olma konusunda daha serbesttiler. Köylü ise kimin reası ise muvakkat tapusunu ondan alır öşür ve resmini oraya verirdi. Köylü kendi sipahisinin, vakfın veya mülk sahibinin emrinde olup kendi elindeki yerleri sürüp ekmekle mükellefti. Toprağını bırakıp başkasının toprağına gidemez, başkasının raiyyeti olamazdı. Bazı köyler bir hizmet karşılığında -derbent beklemek, madenlerde çalışmak, av kuşları yetiştirmek vb.- bulunarak vergilerden tamamen veya kısmen muaf olmuşlardır. Yine beylikler döneminde bir kısım halk ile âlim, şeyh gibi kişilerin tamamen veya kısmen vergilerden muaf tutulduğu görülür (1937 Uzunçarşılı'dan akt. Trak, 1973: 148-151). Türk İslam devletlerinde ev, bahçe, ağıl gibi emlak özel mülkiyete dâhil olsa da, tarım arazisi ve ormanlar -bozkır ilindeki otlak ve yaylaklarda olduğu gibi- devlet malı idi. Ülke arazisi has, ikta ve haraci olmak üzere üçe ayrılmış, saraya ait haslar dışındaki topraklar ikta arazisi olarak askerler arasında bölüştürülmüştür. Has ve haraci topraklardan elde edilen para devlet hazinesine yatırılır, ikta arazisinin vergileri de ikta sahiplerine ödenirdi (Kafesoğlu, 2010: 355-356).

Orta Asya ve Orta Doğıdaki tecrübe birikimini ve fethedilen ülkelerin mahalli geleneklerini İslam çerçevesinde asırlarca sürdüren Osmanlılar ise iktidarın bölünmemesi ilkesinden hareket ederek devlete rakip ekonomik güçlerin belirmesini engellemiş, devlet mülkiyetini kabul etmişlerdir. Ayrıca sanayi ve ticarete servet ve mülkiyetin belirli kimselerde toplanmasını önüne geçerek toprak aristokrasisinin ve burjuvazinin oluşmasını engellemek istemişlerdir. Tarım uygulamalarında köylülerin toprakları kendi toprağı gibi işlemeleri düzeni getirilmiş, esnaf tüccar ve küçük sanayicinin güven içinde çalışmaları sağlanmıştır. Emeğıyle geçinenler için yine özel düzenlemeler ve oluşumlar gerçekleştirilmiştir (Tabakoğlu, 2000: 307-308).

Tarihin en eski devirlerinden bu yana geliştirdiğı ekonomik sistemle varlıklarını sürdüren Türk toplumu aynı zamanda doğal olarak bir kültürün de oluşmasına ve yayılmasına vesile olmuştur. Dönmezer'in (1984: 8) belirttiğı gibi sosyal hayatın gereklerini karşılamaya imkân verecek kadar bir kültüre sahip olamayan toplumlar sosyolojik anlamda bir insan yığını olurlar. Toplum olabilmek ancak bir kültüre sahip olmayı gerektirir. Belir bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşların ürünü olan kültürün doğuşunda coğrafi durum, insan unsuru başlıca rol oynadığından topluluklar ancak yaşadıkları bölge şartlarının etkisi altında kendi kültürlerini oluşturabilirler. Kültürler de temsil ettiği toplumların zaman ve çevre icaplarına uyarak sosyal değerler ortaya koyarlar (Kafesoğlu, 2010: 16-17).

Bir millî değerler manzumesi ve sosyal akrabalık bağlarının toplamı olan kültürün ilk ve temel unsuru dildir; çünkü kültür unsurlarının toplandığı dairenin en az yarısını dil işgal eder (Ergin, 2012: 24). Aksoy'a (2013: 15) göre geniş halk yığınlarının geçirdiğı denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğan atasözleri ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirten önemli dilsel belgelerdir. Birçok konuyu ilgilendirmesi bakımından atasözleri yine birçok yönden incelemeye değer söz unsurlarıdır.

Her dilde atasözleri ve deyimler vardır. Toplumbilim, ruhbilim, eğitim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor... gibi birçok konuları ilgilendiren ve birçok yönlerden inceleme konusu edilmeye değer olan bu ulusal varlıklar, deyiş güzelliğı, anlatım gücü, kavram zenginliğı bakımından pek önemli dil yapılarıdır (Aksoy, 2013: 13).

Literatüre bakıldığında atasözleri ile ilgili pek çok çalışmayla karşılaşılmaktadır; bunlar genel olarak atasözlerinin içeriksel boyutu veya onların dil özellikleri üzerinedir. Atasözlerini ekonomik yönden ele alan herhangi bir çalışmanın olmaması bu araştırmayı gerekli kılmıştır. Konuyla doğrudan ilişkili olmasa da Yenen Avcı'nın (2015: 971) atasözlerinde sıfat ve sıfat-fiilleri incelediği çalışmasında ekonomi ile ilgili söz varlığına kısmen değindiğini söylemek mümkündür. Araştırmacı atasözlerinde konuları bakımından 12 farklı kelime grubunu tespit ettiğini, bu kelimeler arasında kazanç ile ilgili sözcüklere yönelik olarak toplam 8 kullanımın -iş (4), mal (2), hesap, kazanç, kâr, altın, akçe, hırsız- mevcut olduğunu belirtmiştir. Araştırma bulgularına göre atasözlerinde en çok geçen sözcükler iş ve mal sözcükleridir.

Ekonomi ile ilgili çalışmalar üzerine Şahin'in araştırması (2014) örnek gösterilebilir. Şahin, Türkçe deyimlerinde para birimlerini incelemiş ve konuyla ilgili toplam 54 örnek tespit etmiştir. Bu deyimlerin yoğunlukla 'değersiz, kıymetsiz'; 'değersiz olmak, kıymetsiz olmak, değersizleşmek'; 'değersiz etmek, değersizleştirmek'; 'değer vermemek'; 'yoksul, parasız'; 'yoksul olmak, parasız olmak'; 'çok para kazanmak'; 'bir mesele üzerinde yerli yersiz fikir yürütme' kavramlarını ifade ettiğini belirtmiştir. Bu çalışmada ise ekonomi ile ilgili atasözleri incelenmiş, bu söz varlıklarında öngörülen toplumsal davranışlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Atasözlerinde ekonomi ile ilgili toplumsal davranışları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma doküman analizi modelindedir. Veriler Ömer Asım Aksoy tarafından (2013) derlenen Atasözleri Sözlüğü'nden elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2013: 259) göre içerik analizinde temel amaç verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak, daha derin bir analize tabi tutmak, verileri belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek düzenleyip yorumlamaktır. Araştırma için öncelikle ekonomi ile ilgili atasözleri fişlenerek bir atasözü havuzu oluşturulmuş; bu söz varlıkları belirli tema ve konular altında toplanmıştır.

Bulgular

İncelenen atasözlerinde ekonomi ile tema, konu ve atasözüne ilişkin sayısal veriler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo1. Ekonomi ile İlgili Tema, Konu ve Atasözleri

Tema	Konu (f)	Atasözü (f)
Çalışma hayatı	9	23
Zenginlik	13	30
Yoksulluk	9	22
İş uzmanlığı	1	4
Çalışma güvencesi	2	2
Borç alıp verme	5	20
Harcamalar	7	26
Emek	7	18
Ticaret	6	10
İş performansı	1	3

İşveren	2	3
Kalitenin önemi	4	11
İş ortaklığı	1	3
Para ve insan ilişkileri	4	9
Paradan daha değerli unsurlar	2	5
Toplam	73	189

Türk dilinin en önemli eserlerinden kabul edilen ve Ömer Asım Aksoy tarafından derlenen Atasözleri Sözlüğü'nde (2013) toplam 2667 atasözü bulunmaktadır. Yapılan incelemede bu söz değerlerinin 189 (% 7,09) tanesinin ekonomi ile ilgili olduğu görülmüştür.

1. Çalışma Hayatı

Çalışma hayatına yönelik olarak 9 farklı konuyla ilgili 23 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde sıklıkla çağımızın para kazanma çağı olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın önemi: "Aşını, eşini, işini iyi bil." (Aksoy: 2013: 156); "İşleyen demir pas tutmaz." (Aksoy: 2013: 331)/*Çağımızın para kazanma çağı olduğu:* "Ar dünyası değil, kâr dünyası." (Aksoy: 2013: 150); "Ar yılı değil, kâr yılı." (Aksoy: 2013: 150); "Beş para giren ev yıkılmamış." (Aksoy: 2013: 186); "Dünya dört (kırk) kulplu bir kazan, bir kulpundan tut da kazan." (251); "Geçim dünyası." (Aksoy: 2013: 284); "Kâr eden ar etmez." (Aksoy: 2013: 345)./ *İnsanın çalıştığı yeri vatan olarak görmesi gerektiği:* "İnsanın vatani doğduğu yer değil, doyduğu yerdir." (Aksoy: 2013: 327).

Çalışma fırsatını iyi değerlendirmek gerektiği: "Ağustosta yatani zemheride bügelek tutar." (Aksoy: 2013: 124); "Gençlikte para kazan (taş taşı), kocalıkta kur kazan (ye aşı)." (Aksoy: 2013: 287), "Bir dönüm güzlük on dönüm yazlığa bedeldir." (Aksoy, 2013: 194)/ *Yaşamak için insanların birbirine ihtiyaç duyduğu:* "Altın eşik, gümüş eşige muhtaç." (Aksoy: 2013: 143); "Altın kepeğe muhtaç." (Aksoy: 2013: 143)/ *Düzenli ve sürekli çalışma hayatının kârlı geçici işlerden daha makbul olduğu:* "Ak curun akmazsa kara curun kol gibi." (Aksoy: 2013: 126); "Akmasa da damlar." (Aksoy: 2013: 132); "Eşek (eşkin) eve gelmiş, yorga yolda kalmış." (Aksoy: 2013: 275)/ *İyi işlerin uzun bir çalışma sürecinden sonra ortaya çıktığı:* "İyi iş altı ayda çıkar." (Aksoy: 2013: 338)/ *Çalışma hayatında risklerin olabileceği:* "Kâr, zararın kardeşidir (ortağıdır)." (Aksoy: 2013: 348)/ *Tarıma önem verilmesi gerektiği:* "Düştünse toprağa sarıl." (Aksoy: 2013: 254); "Düştüğün yerden bir avuç toprakla kalk." (Aksoy: 2013: 254); "Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen." (Aksoy: 2013: 241); "Sabanın tutanağına yapışan el aç kalmaz." (Aksoy: 2013: 417)

2. Zenginlik

Zenginlik konusuna yönelik olarak 13 farklı konuda toplam 30 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde sıklıkla paranın insana sağladığı olanaklar anlatılmak istenmiştir.

Zenginliğin çalışmakla elde edildiği: "Devlet adama ayağıyla gelmez." (Aksoy: 2013: 240); "Sen işlersen mal işler, insan öyle genişler." (Aksoy: 2013: 424); "Toprağı işleyen, ekmeği dişler." (Aksoy: 2013: 450)/ *Her zenginlikte bir miktar usulsüzlük olduğu:* "Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz." (Aksoy: 2013: 223); "Helal kazanç ile yağlı pilav yenmez." (Aksoy: 2013: 306)/ *Paranın insana sağladığı olanaklar:* "Akça akıl öğretir, don

yürüyüş." (Aksoy: 2013: 127); "Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun." (Aksoy: 2013: 413); "Parayı domuzun boynuna takmışlar da 'Domuz Ağa!' diye çağırılmışlar." (Aksoy: 2013: 413); "Var varlatır, yok söyler." (Aksoy: 2013: 460); "Zenginlik iki dünyası mamurdur." (Aksoy: 2013: 484); "Zenginlik tavuğu iki sarılı yumurtlar." (Aksoy: 2013: 484); "Zenginlik horozu bile yumurtlar." (Aksoy: 2013: 484); "Zenginlik basması ipekli görünür." (Aksoy: 2013: 484)/Zenginlerin yoksul kimselerin sıkıntılarına ilgisiz kaldığı: "Tok ne bilir aç halinden?" (Aksoy: 2013: 448); "Tok açın halinden bilmez." (Aksoy: 2013: 449)/Mal sahibi olmanın önemi: "Mal adama hem dost, hem düşmandır." (Aksoy: 2013: 385); "Mal canın yongasıdır." (Aksoy: 2013: 385)

Zenginliğin kusurları örtmesi: "Mal malamatı örter." (Aksoy: 2013: 386)/Kişi zengin olacağına diye hayatını tehlikeye atmamalı: "Mal canı kazanmaz, can malı kazanır." (Aksoy: 2013: 385)/Kişi kendisinin kazandığı mala kıyamazken miras kalan malı har vurup savurur: " 'Mirasa nereye gidiyorsun?' demişler; 'esip savurmaya' demiş." (Aksoy: 2013: 390)/Malını övmenin hoş karşılanmadığı: "Adamın ahmağı malını över." (Aksoy: 2013: 116)/Zenginliğe güvenmemek gerektiği: "Güvenme varlığa, düşersin darlığa." (Aksoy: 2013: 297); "Dünya malı dünyada kalır." (Aksoy: 2013: 252)/Zenginliğin de kısmet işi olduğu: "Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir." (Aksoy: 2013: 141); "Altı olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur." (Aksoy: 2013: 144)/Er (koca) ekmeğinin minnetsiz ve uzun vadeli olmasından dolayı tercih edilmesi: "Avrat malı, kapı mandalı." (Aksoy: 2013: 166); "Baba (evlat, oğul) ekmeği zindan ekmeği, koca (er) ekmeği meydan ekmeği." (Aksoy: 2013: 173); "Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk." (Aksoy: 2013: 174); "Karı (kadın) malı kapı mandalı (hamam tokmağıdır)." (Aksoy: 2013: 346)/Zenginlik ile elde edilemeyen unsurlar: "Akıl para ile satılmaz." (Aksoy: 2013: 130)

3. İş Uzmanlığı

İş uzmanlığı konusunda her işi uzmanına yaptırmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu konuyla ilgili yalnızca 4 toplumsal davranışa ulaşılmıştır.

Her işi uzmanına yaptırmak gerektiği: "Altın kıymetini (kadrini) sarraf bilir." (Aksoy: 2013: 143); "Ekmeği ekmeğe ver, bir ekmeğe de üste ver." (Aksoy: 2013: 258); "İşini bilmeyen kasap, ne bıçak kor ne masat." (Aksoy: 2013: 330); "İş bilen, kılıç kuşananın." (Aksoy: 2013: 330)

4. Çalışma Güvencesi

Çalışma güvencesi başlığı altında 2 farklı konuyla ilgili toplam 2 toplumsal davranışa ulaşılmıştır.

Devlet kapısında çalışmanın daha güvenceli olduğu: "Beylik fırın has çıkarır." (Aksoy: 2013: 188)/Devlet malını kendine mal etmenin zor olduğu: "Miri malı balık kılıcıdır, yutulmaz (balık kılıcı gibi boğazda kalır)." (Aksoy: 2013: 391)

5. Borç Alıp Verme

Borç alıp verme konusunda 5 farklı konuda toplam 20 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Borç kelimesi genel olarak hem alacaklı hem de borçlu kimse bakımından olumsuz bir anlam taşımaktadır.

Borç almanın ilişkileri yıpratılabileceği: "Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır." (Aksoy: 2013: 202); "Ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir." (Aksoy: 2013: 405); "Para isteme benden, buz gibi soğurum senden." (Aksoy: 2013: 412); "Param seni vereyim de mi düşman olayım, vermeyeyim de mi düşman olayım? Vermeyeyim de

düşman olayım.” (Aksoy: 2013: 412); “Verme malını veresiye, akar gider karasuya.” (Aksoy: 2013: 461)/*Paranın çok olması durumunda borç verilebileceği*: “Paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol, işin yoksa şahit ol.” (Aksoy: 2013: 412)/*Borç etmekle işlerin sürdürülemeyeceği*: “Alacakla verecek (borç) ödenmez.” (Aksoy: 2013: 134); “Arpacıya borç eden, ahırını tez satar.” (Aksoy: 2013: 153); “Borca haylık, bir aylık.” (Aksoy: 2013: 201); “Borç yiyen kesesinden yer.” (Aksoy: 2013: 203)

Borçlu kimsenin kendini iyi hissetmediği: “Bayramda borç ödeyene ramazan kısa gelir.” (Aksoy: 2013: 183); “Borç iyi güne kalmaz.” (Aksoy: 2013: 202); “Borçlu ölmez, benzi sararır.” (Aksoy: 2013: 202); “Borçlunun yalımı alçak olur.” (Aksoy: 2013: 202); “Borçsuz çoban yoksul beyden yeğdir.” (Aksoy: 2013: 202); “Borçlunun döşeği ateşten olur.” (Aksoy: 2013: 202)/*Borcun üzüntüyle değil, çalışarak ödenebileceği*: “Bin merak, bir borç ödemez.” (Aksoy: 2013: 190); “Bin tasa bir borç ödemez.” (Aksoy: 2013: 191); “Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek.” (Aksoy: 2013: 201); “Borç ödemekle, yol yürümekle tükenir.” (Aksoy: 2013: 202).

6. Paradan Daha Değerli Unsurlar

“Paradan Değerli Unsurlar” temasına ilişkin yalnızca 2 konuyla ilgili toplumsal davranışlara ulaşılmıştır. Atasözlerinde insan hayatı (can) ve sağlık kavramları paradan daha değerli görülmüştür.

İnsan hayatı (can) ve sağlığın paradan daha değerli olduğu: “Altın leğenin kan kusana ne faydası var?” (Aksoy: 2013: 142); “Başın sağlığı dünyanın varlığı.” (Aksoy: 2013: 182); “Cana gelecek (kaza, zarar) mala gelsin.” (Aksoy: 2013: 211); “Sağlık varlıktan yeğdir.” (Aksoy: 2013: 420)/*Besinin paradan daha değerli olduğu*: “Sarı altının olacağına sarı samanın olsun.” (Aksoy: 2013: 422)

7. Harcamalar

“Harcamalar” teması altında 7 farklı konuda toplam 26 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde genel olarak birikim yapmanın ve tutumlu olmanın önemi üzerinde durulmuştur.

Savurgan ve hesabını bilmeyen kişilerin eleştirisi: “Abdalın yağı çok olursa gâh borusuna çalar, gâh gerisine.” (Aksoy: 2013: 106); “Çobanın yağı çok olursa çırağına sürer.” (Aksoy: 2013: 106) “Allı yelek, pullu yelek; gömlek yok canfes neye gere?” (Aksoy: 2013: 141) “Işığını akşamdan önce yakan sabaha çırasında yağ bulamaz.” (Aksoy: 2013: 319); “Kasap, yağı bol olunca gerisini yağlar.” (Aksoy: 2013: 348), /*Gereksinimlerin karşılanmasıyla insanın rahata kavuşabileceği*: “Aça dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış.” (Aksoy: 2013: 106); “Açın uykusu gelmez.” (Aksoy: 2013: 106); “Acıyan uyumuş, acıkan uyumamış.” (Aksoy: 2013: 109); “Aç at yol almaz, aç it av almaz.” (Aksoy: 2013: 109)/*Birikim yapmanın ve tutumlu olmanın önemi*: Ak akçe kara gün içindir. (Aksoy: 2013: 126); Akçanın iyisi kesede duran, bahçanın iyisi eve yakın ola. (127); Beş kuruşun varsa beş yere düğümle. (Aksoy: 2013: 186); Aka aka sel olur. (Aksoy: 2013: 228); Damlaya damlaya göl olur. (Aksoy: 2013: 228); İşten artmaz, dişten artar. (Aksoy: 2013: 331); “Ya işten artar, ya dişten.” (Aksoy: 2013: 464)

Malı sadece biriktirmemeli onu yemesini de bilmeli: “Malını yemesini bilmeyen zengin her gün züğürttür.” (Aksoy: 2013: 386); “Malın iyisi boğazdan geçer.” (Aksoy: 2013: 386)/*Kanaatkârlığın önemi*: “Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.” (Aksoy: 2013: 169); “Azıcık aşım, kaygısız (ağrısız, kavgasız) başım.”, “Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez.”

(Aksoy: 2013: 170); "Az tamah çok ziyan (zarar) getirir." (Aksoy: 2013: 172)/*Paranın yerinde durmadığı, kolaylıkla harcandığı: "Para dediğin el kiri."* (Aksoy: 2013: 411)/*Bütçene göre harcamanın yapılması: "Ayağını yorganına göre uzat."* (Aksoy: 2013: 166); "Bol bol yiyen bel bel bakar." (Aksoy: 2013: 201); "Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat (pişir) aşını." (Aksoy: 2013: 269)

8. Yoksulluk

"Yoksulluk" teması altında toplam 9 konuyla ilgili toplumsal davranışlara ulaşılmıştır.

Yoksulluğun zor olduğu, insanı üzüntü ve sıkıntı içinde yıpratdığı: "Aç gezmekten tok ölmek yeğdir." (Aksoy: 2013: 110); "Açın koynunda ekmek durmaz (eğleşmez)." (Aksoy: 2013: 112); "Açın kursağına çörek dayanmaz." (Aksoy: 2013: 112); "Aç ölmez, gözü kararır; susuz ölmez, benzi sararır." (Aksoy: 2013: 113); "Deniz bal olmuş, fukara kaşık bulamamış." (Aksoy: 2013: 234)/*Geçim sıkıntısının insanı her türlü işte çalışmak zorunda bırakması: "Acıkan ne olsa yer, acıyan ne olsa söyler."* (Aksoy: 2013: 108); "Acıkan ne yemez, acıyan ne demez." (Aksoy: 2013: 108)/*Yoksulluğun ayıp olmadığı: "Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp."* (Aksoy: 2013: 280)

Yoksul insanlarla içli dışlı olunmaması gerektiği: "Aç karnı doyar, gözü doymaz." (Aksoy: 2013: 112); "Aç anansa (atansa) da geç." (Aksoy: 2013: 109); "Aç aslandan tok domuz yeğdir." (Aksoy: 2013: 109); "Acın karnı doyar, gözü doymaz." (Aksoy: 2013: 112); "Aç yanından kaç." (Aksoy: 2013: 114); "Devletliye dokun geç, fukaradan sakın geç." (Aksoy: 2013: 241)/*Temel ihtiyaçların karşılanmasının önemi: "Acıkmış kudurmuştan beterdir."* (Aksoy: 2013: 108); "Aç köpek fırın deler." (Aksoy: 2013: 112)

Yoksul insanların toplum içinde pek değer görmediği: "Adamın (insanın) kötüsü olmaz, meğer züğürt ola." (Aksoy: 2013: 117); "Vardı bağım malım, gelirdi kardeşlerim; tükendi yağım balım, gelmiyor kardeşlerim." (Aksoy: 2013: 458)/*Para sıkıntısı çekmeyen kişinin paranın değerini bilemeyeceği: "Ağa borç eder, uşak harc."* (Aksoy: 2013: 118)/*Yoksul insanların müşkülpesent olmadığı: "Aç ne yemez, tok ne demez (Aksoy: 2013: 113); Aç karın katık istemez."* (Aksoy: 2013: 112)/*Yoksul insanların birikim yapamadığı: "Açın koynunda ekmek durmaz (eğleşmez)." (Aksoy: 2013: 112)*

9. Emek

"Emek" temasına yönelik olarak toplam 7 konuda toplam 18 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde emeğin karşılığının verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

İyi işlerin emekle ortaya çıktığı: "Ekmeden biçilmez." (Aksoy: 2013: 258); "Emek olmadan yemek olmaz." (Aksoy: 2013: 267); "Kismet gökten zembille inmez." (Aksoy: 2013: 360)/*Emeğin karşılığının ödenmesi gerektiği: "Aç ayı oynamaz."* (Aksoy: 2013: 110)/*Emeğin karşılığının verilmemesinin insanı yanlış yola ve tehlikelere seok edebileceği: "Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur."* (Aksoy: 2013: 108); "Aç bırakma (koyma) hırsız edersin, çok söyleme arsız (yüzsüz) edersin." (Aksoy: 2013: 110); "Açın imanı olmaz." (Aksoy: 2013: 111); "Aç elini kora sokar." (Aksoy: 2013: 110); "Aç kurt yavrusun yer." (Aksoy: 2013: 113); "Aç kurt aslana saldırır." (Aksoy: 2013: 113)

Paranın insanın gerçek değerini belirleyemeyeceği: "Adam adamdır, olmasa da pulu; eşek eşektir, olmasa da çulu (atlastan olsa çulu)." (Aksoy: 2013: 115)/Emek verilmeyen işlerden faydalanmamızın doğru olmadığı: "Bağda izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun."

(Aksoy: 2013: 175); "Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun." (Aksoy: 2013: 175)/*Malı kendi emeğimizle kazanmamız gerektiği: "Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana."* (Aksoy: 2013: 173); "Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz." (Aksoy: 2013: 260); "El kazanı ile aş kaynamaz." (Aksoy: 2013: 264)/*Azimli kimselerin kimseye muhtaç olmayacağı: "Er olan ekmeğini taştan çıkarır."* (Aksoy: 2013: 270), *Emeğini kıymetini bilmeyen kişilerin devlet kaynaklarını istismar edebileceği: "Devletin malı deniz, yemeyen domuz."* (Aksoy, 2013: 240)

10. Ticaret

"Ticaret" başlığı altında toplam 6 konuyla ilgili toplam 10 toplumsal davranışa ulaşılmıştır.

İnsanın gerçek kişiliğinin ticaret yaparken belli olduğu: "Adamın iyisi alışverişte belli olur." (Aksoy: 2013: 116)/*Ticaretin iyi bir kazanç kapısı olduğu: "İşçi kır yılda, tüccar kırk günde."* (Aksoy: 2013: 330); "Rençper kırk yılda, tüccar kırk günde." (Aksoy: 2013: 416)/*Ticarette riskin olacağı: "On ceviz alsan ikisi çürük çıkar."* (Aksoy: 2013: 401)

Bedava şeylerin insana cazip geldiği: "Müft olsun da zift olsun." (Aksoy: 2013: 393); "Bedava sirke baldan tatlıdır." (Aksoy: 2013: 184); "Top otu beylikten olunca güllesi Bağdat'a gider." (Aksoy: 2013: 450)/*Ticari konulara mantıksal yaklaşmamız gerektiği: "Dostluk başka, alışveriş başka."* (Aksoy: 2013: 248); "Akrabayla ye, iç, alışveriş etme." (Aksoy: 2013: 132)/*Ticareti doğru zamanda yapmak gerektiği: "Al gününde al, ver gününde ver."* (Aksoy: 2013: 136)

11. İş Performansı

"İş performansı"na yönelik olarak yalnızca bir konuyla ilgili toplumsal davranışlara ulaşılmıştır.

İşteki performansımızın toplumun bize olan bakışını etkilediği: "Adam (adamın iyisi) iş başında belli olur." (Aksoy: 2013: 117); "İş insanın aynasıdır." (Aksoy: 2013: 330); "İş insanın kalayı." (Aksoy: 2013: 330)

12. Para ve İnsan İlişkileri

"Para ve insan ilişkileri" teması altında 4 farklı konuyla ilgili toplam 9 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde sıklıkla paranın insan ilişkileri üzerindeki olumsuz etkisinden bahsedilmiştir.

Paranın insanı etkilemesi: "Altın anahtar her kapıyı açar." (Aksoy: 2013: 147); "Paranın yüzü sıcaktır." (Aksoy: 2013: 412); "Ölüme giden gelmiş, paraya giden gelmemiş." (Aksoy: 2013: 408) "Selam para, kelam para." (Aksoy: 2013: 422)/*Parasal desteğin insanı saygın yapması: "Ağalık (beylik) vermekle, yiğitlik vurmakla (-dır)."* (Aksoy: 2013: 119); "Parası (akçası) ucuz olanın kendisi kıymetli olur." (Aksoy: 2013: 127)/*Ekonomik çıkarların insanlar arasındaki bağı koparabileceği: "Anayı kızdan ayıran para."* (Aksoy: 2013: 148); "Deveyi yardan ayıran bir tutam ottur." (Aksoy: 2013: 239)/*Parayı kontrol etmenin zor olduğu: "Parayı zapt etmek deliyi zapt etmekten zor."* (Aksoy: 2013: 413)

13. İşveren

Atasözlerinde "İşveren" temasın ilişkin olarak 2 konuyla ilgili toplumsal davranışlara ulaşılmıştır.

İşverenin de çalışıp yorulması ve iş takibini yapması gerektiği: "Ağanın alnı terlemezse ırgatın burnu kanamaz." (Aksoy: 2013: 120); "Ağanın gözü ata tımandır." (Aksoy: 2013: 120)/İşverenin zorbalık yapmaması gerektiği: "Ağası güçlü olanın kulu asi olur." (Aksoy: 2013: 120)

14. Kalitenin Önemi

Atasözlerinde kalitenin önemine ilişkin olarak 4 konuya ve toplam 11 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. İncelenen söz unsurlarında genel olarak alışverişte kalite maldan ödün verilmemesi gerektiği telkin edilmiştir.

Alışverişte kaliteli malın alınması gerektiği: "Al malın iyisini, çekme kaygısını." (Aksoy: 2013: 142); "Ucuz alan, pahalı alır (pahalı alan aldanmaz)." (Aksoy: 2013: 452); "Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti." (Aksoy: 2013: 452); "Ucuz etin yahnisi (suyu) tatsız olur." (Aksoy: 2013: 452)/Malın fiyatını değerinin belirlediği: "Her dükkân kirasıyla." (Aksoy: 2013: 307)/İyi bir iş için nitelikli araç-gerecin önemli olduğu: "Alet işler, el övünür." (Aksoy: 2013: 136); "Arık etten yağlı tirit olmaz." (Aksoy: 2013: 151); "Aşı pişiren yağ olur, gelinin yüzü ağ olur." (Aksoy: 2013: 156); "Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz." (Aksoy: 2013: 229)/İnsanoğlu tükenen mallar yerine sürekli üreten mallara yönelmeli: "Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun." (Aksoy: 2013: 192); "Hazıra dağlar dayanmaz." (Aksoy: 2013: 305)

15. İş Ortaklığı

"İş ortaklığı" başlığı altında yalnızca 1 konuyla ilgili olmak üzere toplam 3 toplumsal davranışa ulaşılmıştır. Atasözlerinde genel olarak iş ortaklığına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

İş ortaklığına dikkat edilmesi gerektiği: "Akıl ortağı ortak, mal ortağı kaypak." (Aksoy: 2013: 130); "Senden devletli ile ortak olma." (Aksoy: 2013: 424); "Şeytanla ortak buğday eken samanını alır." (Aksoy: 2013: 438)

Sonuç

İnsanlar arasında üretim, tüketim ilişkilerini bir sistem çerçevesinde işleyişini sağlayan ekonomi; hayatlarını avcılık ve toplayıcılıkla sürdüren ilkel toplumlardan günümüz sanayi ve bilişim toplumuna kadar her zaman için önemli bir unsur olarak görülmüştür. İnsanı merkeze alan bütün disiplinlerin karşı konulmaz etkileşiminin doğal sonucu olarak ekonomi bilimi ile uğraşanlar yalnız matematiksel verilerden değil, olayların analizinde tarih, sosyoloji, siyaset gibi disiplinlerden de yararlanmışlardır. Ekonomi ile dil bilim hatta güzel sanatların dalı olan edebiyat arasında da sıkı bir ilişki vardır; çünkü toplumun geçirdiği iktisadi süreçler, tutum ve düşüncelerine yansır, dil ile şekil kazanır. Dil ile somutlaşan değer yargularını bazen kalıplaşmış söz varlığı, bazen de edebî metin içinde olay örgüsünü süsleyen bir fon görüntüsü olarak görmek pek tabiidir.

Bu araştırmada toplumsal davranışların en kısa özeti olan atasözleri, ekonomi kavramı bakımından incelenmiş ve Türk toplumunun ekonomiye bakış açısı değerlendirilerek, ön görülen davranışlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Atasözlerinde ekonomi ile ilgili olarak mal (f=21), para (f=15), borç (f=14), iş (f=9) ve kâr (f=4) sözcükleri sıklıkla geçmektedir. Para sıkıntısı yaşayan kimseler için aç, fukara, fakir, züğürt; varlıklı kimseler içinse tok, zengin, devletli sözcükleri kullanılmıştır. İncelenen atasözlerinde ekonomi kavramına yönelik on beş temaya ulaşılmıştır.

Bu temalar altında sıralanan konular ile toplumsal davranışı telkin eden atasözlerinin frekansları şöyledir: 1. Çalışma Hayatı (f=9/23), 2. Zenginlik (f=13/30), 3. Yoksulluk (f=9/22), 4. İş Uzmanlığı (f=1/4), 5. Çalışma Güvencesi (f=2/2), 6. Borç Alıp Verme (f=5/20), 7. Harcamalar (f=7/26), 8. Emek (f=7/18), 9. Ticaret (f=6/10), 10. İş Performansı (f=1/3), 11. İşveren (f=2/3), 12. Kalitenin Önemi (f=4/11), 13. İş Ortaklığı (f=1/3), 14. Para ve İnsan İlişkileri (f=4/9), 15. Paradan Daha Değerli Unsurlar (f=2/5). Bu bulgulardan hareketle hem konu hem de atasözü sayısı bakımından atalarımız en çok zenginlik üzerinde durmuşlardır. En az söz söylenen konu/lar ise iş uzmanlığı, çalışma güvencesi, iş performansı, iş ortaklığı, işveren ve paradan daha değerli unsurlardır.

İncelenen atasözlerinde *çalışma hayatına* yönelik olarak; çalışmanın önemi, çağımızın para kazanma çağı olduğu, insanın çalıştığı yeri vatan olarak görmesi ve çalışma fırsatını iyi değerlendirmesi gerektiği, yaşamak için insanların birbirine ihtiyaç duyduğu, düzenli ve sürekli çalışma hayatının kârlı geçici işlerden daha makbul olduğu, iyi işlerin uzun bir çalışma sürecinden sonra ortaya çıktığı, çalışma hayatında risklerin olabileceği, tarıma önem verilmesi gerektiği telkin edilmiştir.

Zenginlik konusuna ilişkin olarak zenginliğin çalışmakla elde edildiği, her zenginlikte bir miktar usulsüzlük olduğu, paranın insana sağladığı olanakların neler olduğu, zenginlerin yoksul kimselerin sıkıntılarına ilgisiz kaldığı, mal sahibi olmanın önemi, zenginliğin kusurları örttüğü, zengin olmak uğruna insan hayatının tehlikeye atılmaması gerektiği ve kişinin kendisinin kazandığı mala kıyamazken miras kalan malı har vurup savurduğu, malını övmenin hoş karşılanmadığı, zenginliğe güvenmemek gerektiği, zenginliğin de kısmet işi olduğu, zenginlik ile elde edilemeyen unsurlar, er (koca) ekmeğinin minnetsiz ve uzun vadeli olmasından dolayı tercih edildiği anlatılmıştır. Atasözlerinde *iş uzmanlığına* yönelik olarak; her işi uzmanına yaptırmak gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışma güvencesi ile ilgili olarak devlet kapısında çalışmanın daha güvenceli olduğu ve devlet malını kendine mal etmenin zor olduğu dile getirilmiştir. *Borç alıp vermeye* ilişkin olarak borç almanın ilişkileri yıpratılabileceği, paranın çok olması durumunda borç verilebileceği, borç etmekle işlerin sürdürülelemeyeceği, borçlu kimsenin kendini iyi hissetmediği, borcun üzüntüyle değil, çalışarak ödenebileceği; *paradan değerli unsurlar* konusunda insan hayatı (can), sağlık ve besinin paradan daha değerli olduğu anlatılmıştır.

Atasözlerinde en çok dikkat çekilen konulardan biri *harcamalar* üzerinedir. Harcamalara yönelik olarak savurgan ve hesabını bilmeyen kişilerin eleştirisi, gereksinimlerin karşılanmasıyla insanın rahata kavuşabileceği, birikim yapmanın ve tutumlu olmanın önemi, malı sadece biriktirmemenin onu yemesini de bilmek gerektiği, kanaatkârlığın önemi, paranın yerinde durmadığı, kolaylıkla harcandığı, bütçene göre harcama yapılması gibi konulara ulaşılmıştır.

Yoksulluk kategorisine ilişkin olarak; yoksulluğun zor olduğu, insanı üzüntü ve sıkıntı içinde yıpratığı, geçim sıkıntısının insanı her türlü işte çalışmak zorunda bırakması, yoksulluğun ayıp olmadığı, yoksul insanlarla içli dışlı olunmaması gerektiği, yoksul insanların toplum içinde pek değer görmediği, temel ihtiyaçların karşılanmasının önemi, para sıkıntısı çekmeyen insanın paranın değerini bilmediği, yoksul insanların

müşkülpesent olmadığı, yoksul insanların birikim yapamadığı vurgulanmıştır. Atasözlerinde üzerinde durulan bir diğer konu ise insan emeğidir.

İncelenen atasözlerinde *emek* kavramına yönelik olarak; iyi işlerin emekle ortaya çıktığı, emeğin karşılığının ödenmesi gerektiği, emeğin karşılığının verilmemesinin insanı yanlış yola ve tehlikelere sevk edebileceği, paranın insanın gerçek değerini belirleyemeyeceği, emek verilmeyen işlerden faydalanmamızın doğru olmadığı, malı kendi emeğimizle kazanmamız gerektiği, azimli kimselerin kimseye muhtaç olmayacağı, emeğin kıymetini bilmeyen kişilerin devletin kaynaklarını istismar edebileceği; *ticaret* başlığı altında insanın gerçek kişiliğinin ticaret yaparken belli olduğu, ticarete riskin olacağı, bedava şeylerin insana cazip geldiği, ticaretin iyi bir kazanç kapısı olduğu, ticari konulara mantıksal yaklaşmamız ve ticareti doğru zamanda yapmamız gerektiği; *iş performansı* konusunda işteki performansımızın toplumun bize olan bakışını etkilediği; *para ve insan ilişkileri* üzerinde ise paranın insanı etkilemesi, parasal desteğin insanı saygın yapması, ekonomik çıkarların insanlar arasındaki bağı koparabileceği ve parayı kontrol etmenin zor olduğu belirtilmiştir.

Atasözlerinde *işverene* yönelik de eğitsel mesajı görmek mümkündür. Buna göre işverenin de çalışıp yorulması ve iş takibini yapması ve zorbalık yapmaması gerekmektedir. Atasözlerinde *kalitenin önemi* konusu da ihmal edilmemiş ve alışverişte kaliteli mal alınması gerektiği, malın fiyatını değerinin belirlediği, iyi bir iş için nitelikli araç-gerecin önemli olduğu, insanoğlu tükenen mallar yerine sürekli üreten mallara yönelmesi gerektiği anlatılmıştır. Atasözlerinde tespit edilen bir diğer tema ise *iş ortaklığı*dır. Atalarımız iş ortaklığına dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Sonuç olarak atasözleri ekonomi ile ilgili bilgileri yaşanmışlıklar üzerinden anlatan etkileyici dil unsurlarıdır. Varlık veya yokluk içinde olan insanları anlayabilme, iş hayatının önemini kavrama, iyi bir birikim için nelere dikkat edilmesi gibi daha pek çok konuda atasözlerinin rehberliğinden yararlanmak mümkündür.

Kaynaklar

- Aksoy, Ö. A. (2013). *Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Çiçek, A. (2018). Orta Asya Türk Toplularının Sosyo-Kültürel Yapısının Genel Bir Değerlendirilmesi. *Mavi Atlas*, 6 (1), s.233-247.
- Demirgil, D. (1974). *Ekonomi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Dil Derneği (1998). *Türkçe Sözlük*. Cilt 1, Ankara: Kurtuluş Basımevi.
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Ergin, M. (2012). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak/Basım/Yayım/Dağıtım.
- Erkan, H. (2011). *Ekonomi Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri*. Bozkurt V. ve Güneş, F. (Ed.). *Ekonomi Sosyolojisi*. (ss. 2-32). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2010). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Mandaloğlu, M. (2013). Eski Türklerde Sanayi, Ticaret ve Maliyenin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı: 2, s.129-150.
- Şahin, E. (2014). Türkçede Para Birimleriyle İlgili Deyimler ve Bunların Anlam Bilimsel Karşılaştırılması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/9 Summer 2014, p. 953-968, ANKARA-TURKEY.

- Tabakoğlu, A. (2000). *Türk İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Trak, S. (1973). *İktisat Tarihi*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- Yenen Avcı, Y. (2015). Atasözlerimizde Sıfat ve Sıfat-Fiillerin Kullanımı. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 10/4, Winter 2015, p. 975-992, ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

